

Visio Suomelle Kohti kestäväää hyvinvointia

Kirjoittajat: Justin Cook, Eeva Hellström, Timo Hämäläinen ja Vesa-Matti Lahti

Toimittajat: Eeva Hellström, Julia Jousilahti, Tiina Heinilä ja Laura Häkli

Sitra Työpaperi • 31.10.2014

Sitra Työpaperi tarjoaa monialaista tietoa asioista, jotka vaikuttavat yhteiskunnan muutokseen. Työpaperit ovat osa Sitran tulevaisuustyötä, jota tehdään ennakoinnin, tutkimuksen, hanketoiminnan ja kokeilujen sekä koulutuksen menetelmin.

Pohjoismainen yhteiskuntamalli on yksi maailman onnistuneimpia, kun sitä mitataan talouskehityksen ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta. Nyt Suomi on kuitenkin isojen muutosten edessä eivätkä yhteiskunnan vanhat rakenteet enää kaikilta osin toimi. Ratkaistavana ovat isot julkisen talouden haasteet, elinkeinoelämän uudistaminen ja yhteiskunnan sopeuttaminen maapallon kantokyvyn rajoihin. Meiltä vaaditaan nyt samankaltaista rohkeutta, visionäarisyyttä ja ennakkoluulottomuutta kuin meillä aikanaan oli suomalaista hyvinvointivaltiota luotaessa.

KIIHTYVÄ ILMASTONMUUTOS, luonnonvarojen hupe-neminen, maailmantalouden painopisteiden siirtyminen, maailmanpoliittinen epävarmuus ja jännittynyt ilmapiiri muuttavat maailmaa nopeasti.

Olemme siirtymässä geopolittisesti uuteen aikaan, joka saattaa muuttaa länsimaiden taloudet entistä epävakaimiksi. Kiina on kasvamassa maailman suurimmaksi taloudeksi. Lisääntyvä niukkuus kriittisistä luonnonvaroista on johtamassa voimistuvaan protektionismiin ja maiden väli-siin jännitteisiin. Kylmän sodan käsite on palannut länsimai-sen turvallisuuskeskustelun teemaksi fundamentalismien ja kyberturvallisuuden rinnalle. Nationalistinen liikehdintä voi muokata Euroopan tulevaisuutta. Länsimaissa väestö ikääntyy ja huoltosuhde heikkenee nopeasti.

Monet maailman muutoksista kohdistuvat Suomeen poikkeuksellisen rajusti. Elinkeinorakenteen murros ja

teollisten työpaikkojen katoaminen ovat viime vuosina kiihtyneet, ja heikentyvä kilpailukyky ja huoltosuhde ovat vaikeuttaneet muutoksiin sopeutumista. Suomen uudis-tumiskyky on ollut nopeasti muuttuvassa globaalissa toi-mintaympäristössä liian hidasta.

Suomi tarvitsee uuden vision, jota kohti pyrkiä. Tulevaisuusorganisaationa Sitra on halunnut hahmotella Suomelle tällaista visiota. Sitran kestäväää hyvinvointia ta-voittelevassa visiossa suomalaiset elävät hyvää ja merki-tyksellistä elämää maapallon kantokyvyn rajoissa.

Suomen edellytykset kestävään hyvinvoinnin edelläkä-vijäksi ovat hyvät, ja meillä on olemassa jo monia kestäviä ratkaisuja. Pienenä, yhteistyökykyisenä ja hyvin koulutet-tuna maana meillä on mahdollisuus kehittää uusia entistä parempia toimintamalleja ja viedä ne nopeasti käytäntöön. Olemme pitkään onnistuneet yhdistämään taloudellisen tehokkuuden ja kilpailukyvyn sosiaalisen yhteenkuuluvuu-den ja oikeudenmukaisen tulonjaon kanssa. Meillä on toi-miva infrastruktuuri, luottamukseen perustuvat, avoimet päätöksentekoprosessit ja lahjomaton oikeusjärjestelmä.

Siirtyminen kohti kestävään hyvinvoinnin yhteiskuntaa edellyttää kuitenkin perusteellisia muutoksia niin elämän-tavoissa, yhteiskunnan rakenteissa kuin hallinnon toimin-tamalleissa. Lisäksi se merkitsee aktiivisen roolin ottamista kansainvälisillä foorumeilla kestävään hyvinvoinnin vaati-mien monikansallisten ratkaisujen kehittämisessä ja käyt-töönnotossa. Vain sitä kautta Suomi voi saavuttaa vahvan kansainvälisen aseman, joka luo menestystä myös uudessa kestävään hyvinvoinnin maailmassa.

Kestävän hyvinvoinnin yhteiskunnan periaatteet on rakennettu kehittyneiden länsimaisten yhteiskuntien näkökulmasta. Ne ovat hyödyllisiä myös monille kehittyville maille, vaikka emme voi enää pitää länsimaista mallia itseisarvoisesti parhaana. Onkin tärkeä tiedostaa, että osa länsimaiden kohtaamista kestävästä hyvinvoinnin haasteista saattaa olla kehittyvissä maissa jopa meitä paremmin ratkaistuja. Kestävästä hyvinvointiin siirtyminen tuleekin

nähdä avoimeen globaaliin dialogiin perustuvana oppimisprosessina.

Etsimällä ja tarjoamalla ratkaisuja globaaleihin ongelmiin voimme parantaa Suomen turvallisuutta ja luoda kestävästä hyvinvointia. Profiloituminen esimerkiksi luotetuksi rauhavälittäjäksi, keskeiseksi hyvinvointiratkaisujen tai puhtaiden teknologioiden viejäksi voi olla Suomelle merkittävä menestystekijä.

Kestävän hyvinvoinnin periaatteet

Kohti positiivista kehityskierrettä

Brundtlandin komission (1987) mukaan kestävä kehitys tyydyttää nykyhetken tarpeet viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa. Ilman selkeää kuvaa siitä, mitä nuo tarpeet ovat tänä päivänä ja tulevaisuudessa, kestävästä kehityksestä on vaikea toteuttaa. Tarvitsemekin uutta ymmärrystä siitä, mitä hyvällä elämällä nykyisen murroksen keskellä tarkoitetaan.

Kestävä kehitys jaetaan usein kolmeen yhtä tärkeään tavoitteeseen – taloudelliseen, sosiaaliseen ja ekologiseen kestävyteen – jolloin kestävästä kehityksestä oletetaan toteutuvan niiden leikkauskohdassa. Olemme kuitenkin yhä tietoisempia siitä, että ihmiskunta on jo ylittänyt maapallon kantokyvyn rajat, jotka on siksi ymmärrettävä kaiken inhimillisen toiminnan reunaehdoksi.

Kestävän hyvinvoinnin yhteiskunnassa pyritään vastamaan erityisesti näihin haasteisiin. Siinä luonnonympäristö luo perustan ja asettaa ehdottomat rajat inhimilliselle toiminnalle. Näiden rajojen sisällä sosiaalinen ja inhimillinen

pääoma sekä talousjärjestelmä ja hallintamallit ovat tärkeitä mahdollistajia ihmisten hyvinvoinnille, eli perimmäiselle tavoitteelle.

Kestävän hyvinvoinnin yhteiskunnan rakennuspuiksi esitetään kuusi periaatetta. Ne on tarkoitettu kehittyneisiin länsimaisiin yhteiskuntiin soveltuvaksi ja niissä yhteiskuntia tarkastellaan parikymmentä vuotta eteenpäin. Periaatteet eivät kata kaikkia niitä arvokkaita tavoitteita ja toimenpiteitä, joita kestävästä hyvinvoinnin eteen jo tehdään, vaan ne painottuvat asioihin, joissa erityisesti tarvitaan syvää ajattelutavan muutosta.

Kunkin periaatteen toteuttaminen vaikuttaa myönteisesti myös toisiin. Mikäli periaatteita toteutettaisiin määrätietoisesti yhtä aikaa sekä kaikilla yhteiskuntaloikoilla, tämä synnyttäisi voimakkaan myönteisen kehityksen kierteen. Työpaperin lopussa esittelemmekin, miten periaatteita voidaan soveltaa kolmella yhteiskunnan osa-alueella: työelämä, kulutustottumukset ja elämäntavat sekä sosiaali- ja terveyspalvelut.

Resilienssin vahvistaminen läpileikkaavaksi tavoitteeksi

Pitkälle kehittyneitä maita vaivaa näkemys konemaisesta yhteiskunnasta, jossa syy-seuraussuhteet ovat selkeitä, ilmiöt ennakoitavissa, päätöksenteko rationaalista ja hierarkkinen ohjaus tehokasta. Tämän päivän yhteiskunnat eivät kuitenkaan toimi näin.

Nyky maailma rakentuu monimutkaisista ja toisiinsa kytkeytyneistä järjestelmistä. Yhteiskunnista ja niiden toimijoista on tullut voimakkaasti riippuvaisia toisistaan. Yhden maan tapahtumat tai jopa yksilön toimet voivat saada aikaan merkittäviä vaikutuksia muualla.

Ihmiskuntaa kohtaavat viheliäiset ongelmat, kuten ilmastonmuutos tai globaali finanssikriisi ovat seurausta maailman monimutkaistumisesta ja lisääntyvästä keskinäisriippuvuudesta. Ihmiskunta on saavuttanut käänne-pisteen, jossa kehityksen jatkuminen edellyttää tähän uuteen maailmaan paremmin soveltuvien kulttuurien ja hallintamallien kehittämistä.

Monimutkaiset ja keskinäisriippuvaiset yhteiskunnat ovat entistä alttiimpia yllättäville shokeille ja kriiseille. Äärimmilleen viritetyt järjestelmämme kestävät huonosti yllättäviä muutoksia. Siksi resilienssi, eli yhteiskuntajärjestelmän kyky palautua ja jopa vahvistua yllättävistä shokeista, on entistä tärkeämpi yhteiskuntien ominaisuus. Kestävään hyvinvointiin pyrittäessä resilienssin vahvistamisen nähdäänkin keskeisenä, muita periaatteita läpileikkaavana tavoitteena.

Esitetyt periaatteet vahvistavat resilienssiä niin yksilöiden, luonnon kuin yhteiskunnan tasolla. Esimerkiksi ihmisten hyvinvoinnille keskeisen elämänhallinnan kehittämisen lisää heidän kykyään kohdata erilaisia elämäntilanteita. Inhimillisen toiminnan sopeuttaminen maapallon kantokyvyn rajoihin vahvistaa luonnon kykyä palautua ihmisen toiminnan seurauksista. Yksilöiden ja yhteisöjen vahvistuminen luo yhteiskunnan uudistumiseen tarvittavaa sosiaalista pääomaa. Vaurautta moniulotteisesti uudistava talous tekee siitä joustavamman. Lisäämällä ymmärrystä laajalaisista ilmiöistä voidaan parantaa kykyä ennakoida systeemitason muutoksia. Lisäksi kokeilevalla ja osallistavalla kehittämisotteella voidaan tehokkaasti purkaa kriiseille alttiita jäykkiä rakenteita.

1. Hyvinvointiin tartutaan kokonaisvaltaisesti

Suomessa, kuten muissakin länsimaissa, henkisen hyvinvoinnin ongelmat ovat merkittävä ennen-aikaisen eläköitymisen ja syrjäytymisen aiheuttaja. Hyvinvointi olisikin ymmärrettävä entistä kokonaisvaltaisemmin. Hyvinvointivaikutukset pitäisi myös ottaa yhteiskuntapolitiikan lähtökohdaksi. Hyvinvointikeskeinen päätöksenteko on paras ja tarkin tapa kohdentaa niukat taloudelliset resurssit. Koska osallisuus, merkityksellinen tekeminen ja elämänhallinta ovat keskeisiä henkisen hyvinvoinnin lähteitä, on hyvinvointiyhteiskunnassakin uskallettava puhua yksilön vastuusta.

Hyvinvointi politiikan tavoitteeksi

Monet hyvinvointiin keskeisesti vaikuttavat tekijät ovat muuttuneet viime vuosikymmenten aikana. Ihmisten henkiset tarpeet – kuten arjen hallinta sekä elämän ymmärrettävyys ja merkityksellisyys – ovat korostuneet. Poliittinen keskustelu keskittyy silti yhä usein materiaalisen niukkuuden kysymyksiin.

Käsityksemme hyvinvoinnista ja tapamme mitata sitä pitäisi päivittää aiempaa kokonaisvaltaisemmaksi. Hyvinvointi on asetettava yhteiskuntapolitiikan tavoitteiden keskiöön politiikkasektorista riippumatta. Entistä laajempi hyvinvointiyymmärrys auttaisi ihmisiä tekemään parempia päätöksiä arjessaan. Päätäjiä se auttaisi taloudellisen niukkuuden aikana tekemään oikeita priorisointeja. Organisaatiot voisivat kehittää parempia työympäristöjä, ja yritykset myydä hyvinvointia tukevia tuotteita ja palveluja. Hyvinvointitarpeiden syvällinen ymmärtäminen tekee mahdolliseksi myös sellaisten kannustimien kehittämisen, että ihmisten ei tarvitse kokea tekevänsä uhrauksia hyvinvointinsa suhteen, kun he omaksuvat kestävämpiä elämäntapoja.

Selkeyttä elämän monimutkaisuuteen

Yhteiskunnan nopean muutoksen myötä ihmisen arkielämästä on tullut epävarmempaa ja vaikeammin hallittavaa. Seurauksena on arjen valintoja, jotka pitkällä aikavälillä voivat vähentää henkilön omaa, lähimmäisten tai muiden ihmisten hyvinvointia. Ongelma ei koske vain hyvätulaisia. Myös niiden ihmisten, joilla on rajalliset taloudelliset tai muut resurssit, on pystyttävä jatkuvasti valitsemaan monimutkaisista vaihtoehdoista. Kasautuessaan heikot valinnat voivat johtaa osattomuuteen tai jopa syrjäytymiseen.

Arjen kuormittavuus on kasvattanut kuilun ihmismielen kohdistuvien vaatimusten ja sen suorituskyvyn välille.

Tätä epäsuhtaa voidaan korjata ja arkea sujuvoittaa esimerkiksi elinympäristöjen ja organisaatioiden selkeyttä kehittämällä sekä käyttäjäystävällisillä teknologioilla. Yksilön kykyä hallita omaa elämäänsä parantaa monipuolinen yleissivistys sekä selkeä käsitys omista vahvuuksista.

Imatran hyvinvointineuvola tukee perheitä arjessa

Lasten ja nuorten kokemat psykososiaaliset ongelmat lisäävät heidän syrjäytymisriskiään. Imatralla käynnistetyn hyvinvointineuvolatoiminnan lähtökohdana on huoli lapsesta, johon vastataan tukemalla koko perheen hyvinvointia. Apua voidaan tarvita esimerkiksi äidin väsymyksestä, nuorten vanhempien epävarmuudesta tai lapsen levottomasta käytöksestä johtuen. Kynnys vapaaehtoiselle asiakkuudelle on matala. Perhetyöntekijät työskentelevät pääosin asiakkaiden kotona. Uuden toimintamallin johdosta Imatran kaupungin häiriöpalvelumenot ovat kääntyneet laskuun, pienten lasten osuus lastensuojelussa on vähentynyt, ja perheneuvolan jonot ovat lähes poistuneet.

Yksilöllisiä ratkaisuja ja yksilön vastuuta

Tämän päivän pitkälle erikoistuneessa ja yksilöllistyneessä yhteiskunnassa ihmiset kaipaavat heille räätälöityjä ratkaisuja arkeaan helpottamaan. Räätälöidyt palvelut voivat pysäyttää elämänhallintaongelmien kasautumisen. Kun ihmisten kokonaisvaltaista hyvinvointia tarkastellaan pitkällä aikavälillä, voivat yksilölliset ratkaisut säästää yhteiskunnan varoja.

Ekologisia, taloudellisia ja sosiaalisia kestävyysongelmia ei voida ratkaista ilman ihmisten omaa vastuunottoa. Monimutkainen yhteiskunta vaatii hajautettua päätöksentekoa, mikä korostaa yksilöiden vastuun lisäämistä päätöksenteossa. Vastuun ottaminen sekä muista ihmisistä että ympäristöstä koetaan usein merkitykselliseksi tekemiseksi, mikä voi lisätä myös omaa hyvinvointia. Ihmisiä tuleekin kannustaa ja tukea ottamaan vastuuta itsestään ja läheisistään.

2. Maapallon kantokykyyn sopeudutaan

Ilmastonmuutos ja niukkenevat luonnonvarat pakottavat yhteiskunnat ympäri maailmaa muuttumaan – ja myös Suomen on muututtava resurssiviisaammaksi ja vähäpäästöisemmäksi. Emme voi enää elää tulevien sukupolvien ja maailman köyhimpien kustannuksella, vaan meidän on elettävä maapallon kantokyvyn rajoissa. Muutoksiin ajoissa sopeutuvat edelläkävijät hyötyvät, mutta viivyttävät oppor-tunistit maksavat jälkikäteen hinnan heikompana kilpailukyknä ja sopeutumisen korkeampina kustannuksina. Suomen kuulumisen edellisiin voidaan varmistaa ennakkoluulottomilla, globaaleihin haasteisiin määrätietoisesti tarttuvilla päätöksillä.

Ympäristö osaksi kaikkea politiikan tekoa

Olemme matkalla kohti olennaisesti lämpimämpää ilmas-toa. Lisäksi maapallon kasvavan ja vaurastuvan väestön kulutus rasittaa jo nyt luontoa puolitoista kertaa niin paljon kuin se pystyy kestävästi kantamaan. Tästä mahdollisesti aiheutuvien ekosysteemien romahdusten seuraukset ihmiskunnalle ovat arvaamattomat. Silti maapallon kantokyvyn ylittymiseen liittyvien uhkien vakavuutta, tai sitä miten kalliiksi ratkaisujen pitkittäminen lopulta muodostuu, ei ole kunnolla tiedostettu. Eri politiikan alat eivät ole kyenneet koordinoimaan toimintaansa ison muutoksen aikaansaamiseksi. Koko yhteiskuntamallimme pitää muuttaa ekologisesti kestävä elämää tukevaksi. Talouteen, ympäristöön ja ihmisen hyvinvointiin liittyviä haasteita ei voida käsitellä erillisinä asioina.

Resurssitehokkuudesta kiertotalouteen

Resurssitehokkuus pienentää tuotteen ympäristöjäljen-jälkeä ja parantaa tuottavuutta sekä yrityksen kilpailukykyä ja imagoa. Vaikka resurssitehokkuus on globaalisti parantunut, se ei riitä. Resurssitehokkuuden ympäristöhyödyt katoavat, jos tuotannon kokonaismäärät kasvavat. Siksi resurssitehokkuuden sijaan on puhuttava resurssiviisaudesta, jossa luonnonvarojen käyttöä kehitetään edistävällä tavalla.

Resurssiviisaassa kiertotaloudessa tuotannon ja kulutuksen ainevirrat ajatellaan uudella tavalla. Siinä tuotteiden valmistaminen ei jätä jälkeensä lainkaan jätettä, sillä yksi tuottaja voi aina hyödyntää toisen jätteen raaka-aineena. Kiertotalous ei tuota enempää päästöjä, kuin mitä hiilinielut pystyvät varastoimaan. Tavaroina myös käytetään mahdollisimman pitkään ja jaetusti yhdessä muiden kanssa.

Kalundborgin teollinen symbioosi näyttää tietä toimivaan kiertotalouteen

Tanskan Kalundborgissa paikalliset yritykset ja paikallishallinto ovat muodostaneet yhteisen teollisen symbioosin, jossa tuotannon sivuvirrat kiertävät yhdeltä toimijalta toiselle suljetussa kierrossa. Yritysten välille on viritetty yli 30 putkea, joita pitkin sivuvirtoja vaihdetaan päivittäin. Ne voivat sisältää mm. höyryä, pölyä, kaasuja, lämpöä, lietettä ja muita jätteitä. Yhteistyö taloudellisen hyödyn sekä ympäristön ja paikallisen hyvinvoinnin tuottamiseksi käynnistyi jo 50 vuotta sitten. Se on perustunut ennen kaikkea toimiviin henkilösuh-teisiin ja edellyttänyt, että toimijoiden sekä maantieteellinen että ideologinen välimatka on pieni.

Energiamurros uusiutuvaan energiaan

Fossiilisten polttoaineiden arvioidaan olevan tärkein energianlähde vielä pitkään. Emme kuitenkaan voi jatkaa niiden käyttöä nykyisellä tahdilla. Ongelma ei ole raaka-aineen riittävyys vaan se, että jos käytämme kaiken saatavilla olevan hiilen ja öljyn, ilmasto lämpenee ihmiskuntaa uhkaavalla tavalla.

Nopea muutos kohti vähähiilistä energiantuotantoa on välttämätön. Se edellyttää merkittävää energiatehokkuuden lisäämistä sekä perusteellista siirtymää kohti uusiutuvien energialähteiden käyttöä. Samalla painopistettä on siirrettävä keskitetystä hajautettuun energiantuotantoon, joka sopeutuu paremmin siihen mahdollisesti kohdistuviin yllättäviin kriiseihin. Energian pientuotanto voi myös luoda uutta liiketoimintaa ja hyödyttää paikallisia ihmisiä taloudellisesti.

Vihreä talous kestäväälle pohjalle

Vihreään talouteen, kuten puhtaisiin teknologioihin keskittyvät yritykset kasvavat nyt nopeammin kuin muut talouden osa-alueet. Vaikka yhteiskuntien kannattaa panostaa vihreän talouden kehittämiseen, sen kasvu ei automaattisesti tarkoita ekologisen kestävyuden parantumista. Vihreän talouden tulee korvata yhteiskunnan vanhoja rakenteita ja toimintatapoja, eikä syntyä vain niiden jatkeeksi. Sen edistämiseksi on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että uusi liiketoiminta ratkaisee enemmän ympäristöongelmia kuin tuottaa niitä.

3. Yksilöille ja yhteisöille vaikutusmahdollisuuksia

Eriarvoistuminen on länsimaissa kasvanut, ja monet kokevat pyörivänsä järjestelmän rattaissa ilman riittäviä mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elämäänsä ja ympäristöönsä. Tulo- ja terveyserojen kasvu uhkaa heikentää sekä kestävän hyvinvoinnin saavuttamiseksi tarvittavaa sosiaalista yhtenäisyyttä että taloutta. Suomi, kuten muutkin Pohjoismaat, ovat perinteisesti olleet sosiaalisesti yhtenäisiä, ja meidän kannattaakin panostaa etumatkamme säilyttämiseen. Sosiaalisesti kestävät yhteiskunnat ovat tasa-arvoisia ja demokraattisia. Kansalaiset luottavat vaikutusmahdollisuuksiinsa ja kykenevät toimimaan yhdessä sujuvasti.

Jaetuilla visioilla suuntaa ja uskoa tulevaisuuteen

Menestyneitä maita, organisaatioita ja yrityksiä yhdistää se, että niillä on yhteisön jäsenten jakama rohkea visio siitä, mitä ne haluavat saavuttaa. Myönteiset tulevaisuudenkuvat innostavat ihmisiä toimimaan yhteisen tavoitteen eteen ja vahvistavat yhteisöjä. Useissa maissa yhteiskunnan päätöksentekijät ja eturyhmät eivät kuitenkaan ole onnistuneet tarjoamaan johdonmukaista, vakuuttavaa ja innostavaa visiota tulevaisuuden yhteiskunnasta, jollaista ihmiset kuitenkin kaipaavat nopeiden muutosten keskellä.

Meidän on katsottava päivän polttavia kriisejä pitemmälle ja keskustella yhdessä siitä, minkälaiseen suuntaan haluamme ohjata muutosta. Päätöksentekijöiden on vietävä eteenpäin tätä keskustelua, mutta jaettu visio syntyy parhaiten ottamalla sen kehittämiseen mukaan ihmisiä laajasti yhteiskunnan eri ryhmistä.

Tilastoista yksilöihin

Yhteiskunnallinen keskustelu eri väestöryhmien tarpeista ja niiden välisestä eriarvoistumisesta on ollut vilkasta erityisesti ikääntyvien, nuorten ja maahanmuuttajien kohdalla. Kullakin ryhmällä on omia tyypillisiä tarpeitaan, mutta yhteistä kaikille näille on, että tilastot eivät kerro koko totuutta.

Hyvän elämän ratkaisuja etsittäessä pitäisi entistä enemmän katsoa tilastojen taakse ja nähdä yksilöiden erilainen toimintakyky ja elämäntilanne. Esimerkiksi ikääntyvien ihmisten erot haluissa, tarpeissa ja toimintakyvyssä

ovat huomattavat. Eläkeiän pitäisi siksi joustaa yksilön tilanteen mukaan niin, että halukkaat ja kykenevät voisivat jatkaa töitä pidempään. Joustavuutta tarvitaan myös koulumaailmaan, jotta eri-ikäisinä murrosiän kriiseihin törmäävillä olisi enemmän ja tasavertaisemmin räätälöityä tukea tarjolla.

Tukea yhteisöistä lähteille ratkaisuille

Uusi yhteisöllisyys näyttää tekevän tuloaan. Ihmisillä on entistä enemmän halua ja kykyä merkitykselliseen yhdessä tekemiseen. Julkisen sektorin kannattaakin ottaa erilaisia ihmisiä laajemmin mukaan paikalliseen kehittämiseen, siirtää päätösvaltaa lähemmäs paikallistasoa ja innostaa kansalaisia omaehtoiseen toimintaan. Tämä voi tuoda myös taloudellista säästöä ja innovatiivisia ratkaisuja. Yhdistystenkin merkitys ja mahdollisuudet yhteiskunnassa voivat kasvaa, jos niiden kanssa tehdään yhteistyötä erilaisten julkistenkin palvelujen tuottamisessa. Liiallinen byrokraatia niin hallinnossa kuin järjestökentässä ei saa estää kansalaislähtöisten ratkaisujen toteuttamista.

Skotlanti rakentaa hyvinvointia yhteisöllisistä voimavaroista

Eri puolilla Skotlantia sovelletaan paikallisiin voimavaroihin perustuvaa (engl. Asset-based) tapaa tuottaa terveyttä ja hyvinvointia. Siinä paikallisyhteisöjen yhteiset resurssit, kuten tiedot, taidot, kokemukset ja ihmisten käytettävissä oleva ylimääräinen aika tunnistetaan ja suunnataan suojaamaan yhteisön haavoituvimpia yksilöitä sekä edistämään sen jäsenten terveyttä ja hyvinvointia. Lähtökohtana on hyvinvoinnin mahdollistaminen ja asukkaiden voimaantuminen, ei palvelujen tuottaminen. Asukkaat kokevat olevansa osa ratkaisua, eikä vain ongelmien lähde. Esimerkiksi Older People for Older People -hankkeessa kokeiltiin, miten syrjäseutujen yhteisöt voivat tukea vanhempien jäsentensä itsenäistä elämää osana yhteisöä. Yhteisöt kehittivät itse sellaisia vanhusten itsenäistä elämää tukevia palveluita, joita he kokivat tarvitsevänsä.

4. Talous uudistavaksi ja yhteisölliseksi

Taloutemme rakenteita tulee uudistaa siten, että talous tuottaa kokonaisvaltaista hyvinvointia ja toimii maapallon kantokyvyn rajoissa. Vauraus on ymmärrettävä nykyistä laajemmin, eikä talous saa olla riippuvainen luonnonvarojen käytön jatkuvasta kasvusta. Jotta talous tuottaisi kestävästä hyvinvointia tehokkaasti, sen tulisi myös kyetä uudistumaan niin, että kilpailukyky säilyy ja elinkeinorakenne on elinvoimainen. Siihen tarvitaan uusien liiketoimintaekosysteemien kehittämistä sekä uudenlaista yhteistyötä.

Yksittäisistä yrityksistä liiketoimintaekosysteemiin

Kirstyvän globaalien kustannuskilpailun seurauksena monien teollisten alojen tuotantoa siirtyy kehittyviin maihin. Länsimaiden elinkeinopolitiikka on usein vastannut siihen kehittämällä yritysten toimintaympäristöä, korjaamalla markkinahäiriöitä sekä tukemalla yksittäisiä yrityksiä.

Menestyvien yritysten strategiat rakentuvat yhä enemmän verkostoissa tapahtuvan arvonnun varaan. Uutta liiketoimintaa kannattaa tällöin synnyttää kehittämällä kokonaisa liiketoimintaekosysteemejä. Julkisen sektorin rooli niiden kehittäjänä korostuu. Se voi auttaa silloin, kun uuden liiketoimintaekosysteemin syntyminen vaatii puitteita tai riskinottoa, joihin yksittäinen yritys ei pysty. Julkinen toimija voi myös tuoda yhteen ekosysteemin syntymiseen kannalta olennaisia yrityksiä, päätöksentekijöitä ja kansalaisyhteiskunnan toimijoita.

Ekologinen ja sosiaalinen arvo talouden piiriin

Viimeisimpien talous- ja velkakriisien jälkeen maailmalla on syntynyt paljon sekä akateemista että kansalaislähtöistä liikehdintää, joka vaatii perusteellista uudistusta tapamme ymmärtää talouden toiminta ja tarkoitus. Ei riitä, että talous itsessään voi hyvin ja uudistuu, vaan sen pitää uusia sekä ekologista että sosiaalista pääomaa ja luoda niihin perustuvaa uutta arvoa.

Luonnonvarat pitäisi kulutettavien resurssien sijaan nähdä ylläpidettävänä ja arvoa tuottavana pääomana. Vastaavalla tavalla sosiaalisella pääomalla on tärkeä merkitys hyvinvoinnin tuottajana ja talouden toimivuuden mahdollistajana. Rahoitusmarkkinoiden pitäisikin lyhyen aikavälin voitontavoittelun sijaan tukea pitkän aikavälin kestävästä arvonnun luontia.

Vaikuttavuusinvestointi yhdistää yhteiskunnallisen hyvän ja taloudellisen tuoton

Vaikuttavuusinvestoiminen on keino lisätä julkisen ja yksityisen sektorin sekä järjestöjen yhteistyötä kansainvälisellä yksityistä pääomaa hyvinvointia edistäviin hankkeisiin. Ensisijaisena tavoitteena on yhteiskunnallinen vaikuttavuus ja sen todentaminen. Eräissä sen muodossa (social impact bond) investoinnille maksetaan tuottoa vain, jos asetetut tavoitteet saavutetaan. Maailmalla vaikuttavuusinvestoimista on hyödynnetty esimerkiksi työttömyyden hoitoon, vankien kotiutumisen tukemiseen sekä yksinhuoltajaäitien opiskelumahdollisuuksien edistämiseen.

Vaihtoehtoja talouden aineelliselle kasvulle

Hyvinvointivaltioissa talouspolitiikan keskeisenä tavoitteena on ollut talouskasvun ylläpitäminen kansalaisten aineellisen hyvinvoinnin takaamiseksi. Aineellinen vauraus ei enää monissa länsimaissa ole ihmisten hyvinvoinnin tärkein määrittäjä. Meidän tulee tehdä sellaista talouspolitiikkaa, joka toimii maapallon kantokyvyn rajoissa, eikä ole riippuvainen luonnonvarojen käytön jatkuvasta kasvusta. Meidän pitää myös pohtia vakavasti sitä, miten hyvinvointia voidaan tuottaa ilman talouskasvua. On nimittäin mahdollista, ettei talous kaikista yrityksistä huolimatta juuri kasva seuraavina vuosikymmeninä.

Elinvoimaa yhteistoiminnallisesta taloudesta

Markkinalähtöinen talouspolitiikka on lisännyt talouden tehokkuutta ja kasvua. Samalla varallisuus on keskittynyt harvoille ja tuloerot ovat kasvaneet. Tämä aiheuttaa paitsi sosiaalista epäoikeudenmukaisuutta, myös ongelmia talouteen. Edistääkseen kestävästä hyvinvointia talouden on oltava yhteistoiminnallisempi. Yhä useammat suuryritykset ovatkin kiinnostuneita tuottamaan arvoa omistajiensa lisäksi sidosryhmilleen. Ympäristöongelmien ratkaiseminen liiketoiminnan keinoin on esimerkki yhteistä arvoa tuottavasta bisneksestä. Myös yhteiskunnallinen yrittäminen ja muut yhteisöllisen talouden muodot voivat parhaimmillaan voimaannuttaa ihmisiä ja yhteisöjä, sillä niissä kansalaiset eivät ole vain passiivisia kuluttajia, vaan aktiivisia sosiaalisen ja ekologisen arvonnun tuottajia.

5. Osaamista monimutkaiseen maailmaan

Osaavat ja motivoituneet ihmiset ovat olleet Suomen menestyksen tärkeä tekijä. Ongelmana kuitenkin on, että toimimme syväosaamista korostavissa siiloissa, vaikka kestävän hyvinvoinnin tuottaminen yhä monimutkaisemmassa maailmassa edellyttää kykyä hahmottaa laajoja kokonaisuuksia. Tarvitsemme myös uusia poikkisektoriaalisia tapoja ratkaista laajoja yhteiskunnallisia ongelmia. Edelläkävijämaiden tulisikin uudistaa osaamistaan rohkeasti kohti näitä tulevaisuuden tarpeita, vaikka niihin ei kansainvälisissä osaamisvertailuissa vielä kiinnitetäisikään huomiota

Kokonaisuuksien hahmottaminen keskeiseksi taidoksi

Yhteiskuntamme on erikoistunut syväosaamista korostaviin tieteellisiin ja ammatillisiin siiloihin. Nykyisiä monimutkaisia ongelmia ratkaisemaan pitää ottaa kuitenkin ihmisiä laajasti eri taustoista ja organisaatioista. Yhteinen ongelmanratkaisu edellyttää siihen osallistuvilta niin kutsuttua T-osaamista, jossa kyky ymmärtää ilmiöitä laaja-alaisesti yhdistyy johonkin aiheeseen perustuvaan syväosaamiseen. Kyky hahmottaa monimutkaisia kokonaisuuksia on tärkeää paitsi yhteiskuntien innovatiivisuudelle, myös yksilön hyvinvoinnille. Laaja yleissivistys auttaa ymmärtämään omien valintojen pitkän aikavälin seurauksia. Tämä voi parantaa yksilön elämänhallintaa.

Paikkoja yhteiselle oppimiselle ja ongelmanratkaisulle

Työyhteisöjen tai yhteiskuntien moninaisuus saatetaan mieltää yhteistä toimintaa vaikeuttavaksi tekijäksi. Demografisesti, etnisesti ja ammatillisesti monipuoliset yhteisöt ovat kuitenkin hyviä ratkaisemaan monimutkaisia ongelmia. Ne tahot, jotka kykenevät hyödyntämään jäsentensä moninaisuudesta syntyvät mahdollisuudet, ovat todennäköisesti muita kilpailukykyisempiä.

Yhteistä oppimista tarvitaan, jotta voimme luoda jaetun ymmärryksen siitä, mistä tämän päivän murroksessa on kyse ja mikä on kunkin toimijan rooli muutoksiin vastaamisessa. Hallitukset, yritykset ja yhteisöt voivat tukea yhteistä oppimista. Sille tarvitaan digitaalisia ja fyysisiä paikkoja, ihmisten vakiintuneiden uskomuksien haastamista ja epäonnistumisista oppimista.

Yhteiskunnallinen koulutus rakentaa monialaista ymmärrystä

Sitran yhteiskunnallinen koulutus pyrkii vahvistamaan suomalaisten päättäjien ja vaikuttajien kykyä yhdessä tarttua tulevaisuuden kannalta keskeisiin yhteiskunnallisiin haasteisiin ja mahdollisuuksiin. Se perustuu yhteiseen oppimiseen ja kehittämiseen, jossa tietoa, ymmärrystä ja todellisuutta rakennetaan yhdessä osallistujien kanssa. Koulutuksen osallistujat tulevat laajasti yhteiskunnan eri sektoreilta. Koulutusohjelmia on kaksi: Säännöllisesti toistuvat kestävän talouspolitiikan johtamiskurssit sekä aina uuteen, yhteiskunnallisesti merkittävään teemaan tarttuvut Elinvoima-foorumit.

Yksilölliset tiedot ja taidot käyttöön

Tieto- ja viestintäteknologia on yhä keskeisempi osa kaikkea tuotantoa ja palveluita. Teknologian vallankumous edellyttää ihmisiltä uusia taitoja, mutta kyse on syvemmästä muutoksesta kuin uusien välineiden käytön opettelusta. Monet 1900-luvun instituutiot, kuten koulut, rakennettiin palvelemaan ”keskivertokäyttäjää”. Teknologian avulla yksilön tiedoista ja taidoista voidaan kuitenkin saada tietoa ennen näkemättömällä tavalla, jolloin erityistä tukea kaipaavia oppilaita voidaan auttaa ajoissa ja pidemmälle päässeet voivat laajentaa osaamistaan. Silloin kaikissa ihmisissä oleva potentiaali voidaan vapauttaa käyttöön. Kun oppilaat voivat teknologian avulla entistä helpommin omaksua opittavia sisältöjä, opettajien aikaa vapautuu muuhun oppilaiden kehitystä tukevaan tekemiseen.

Uudelleen koulutuksesta elinikäiseen oppimiseen

Pitkien ja vakaiden työurien aika on ohi ja ihmisten on jatkuvasti päivitettävä osaamistaan. Uudelleen koulutusohjelmat on usein suunnattu työttömyyden uhkasta eniten kärsivien matalan koulutustason työntekijöille, jolloin ne on helposti mielletty osaksi sosiaali- ja työllisyystoimia.

Tulevaisuuden haasteiden edessä meillä ei ole varaa jättää kenenkään resursseja hyödyntämättä. Monimutkaistuvassa ja teknologisoituvassa maailmassa myös työssä olevat ja korkeasti koulutetut tarvitsevat työkaluja jatkuvaan itsensä kehittämiseen työelämässä. Elinikäistä oppimista palvelevien ohjelmien pitäisi olla kunnianhimoisia ja tarjota tulevaisuussuuntautunutta huippuopetusta ja kontakteja työelämään.

6. Hallinto osallistavaksi ja uudistumiskykyiseksi

Päätöksentekokyky on yhä keskeisempi maan kilpailukykyä ja jopa luottoluokitusta määrittävä tekijä. Monissa länsimaissa päätöksentekokoneisto on kuitenkin hyytymässä ja ne kärsivät uudistumiskyvyttömyydestä. Suomessakin julkinen hallinto hakee rooliaan, ja suuret yhteiskunnalliset uudistukset takkuavat. Kestävän hyvinvoinnin edellyttämiä isoja systeemisii muutoksia ei toteuteta entisin reseptein. Johtamisjärjestelmiemme on oltava nykyistä osallistavampia ja isoihin muutoksiin on tartuttava askel kerrallaan.

Uudenlaisia hallintamalleja monimutkaisiin ongelmiin

Teollistumisen myötä yhteiskunta kehittyi tehokkaaksi ja varmaksi hyvinvoinnin tuottajaksi. Samalla siitä tuli jäykkä ja uudistumiskyvytön. Poliitikassa tehdään lyhytnäköisiä valintoja pitkän aikavälin strategioiden kustannuksella, eivätkä nykyiset rakenteet ja päätöksentekomenetelmät kykene ratkaisemaan maailman viheliäisiä ongelmia.

Päätöksentekoa monimutkaisessa ympäristössä voidaan helpottaa lisäämällä organisaation tai verkoston eri osien avoimuutta sekä niiden keskinäistä vuorovaikutusta ja integraatiota. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi siirtymistä erillisistä hallinnonaloista yhtenäiseen valtioneuvostoon. Lisäksi yhteiskunta tarvitsee yhteisen suunnan. Sitä määrittämään kannattaa tuoda tärkeimmät sidosryhmät eriävine näkemyksineen. Yhteiskunnan tuotannolliset resurssit pitää myös suunnata sekä sääntely uudistaa tukemaan yhteistä päämäärää. Se edellyttää rohkeaa ja korkean tason poliittista sitoutumista muutokseen.

Kansalaislähtoisempää ja avoimempaa demokratiaa

Äänestysaktiivisuus on länsimaissa trendinomaisesti laskenut, kansalaiset eivät luota poliitikkoihin ja globalisaatio on siirtänyt valtaa pois kansallisilta parlamenteilta ylikansallisille organisaatioille. Internet tarjoaa uusia vaikuttamisen välineitä. Sen kautta edustukselliseen demokratiaan tyytymättömät ihmiset ovat ryhtyneet oma-aloitteisesti toimeen edistääkseen yhteiseen hyvään liittyviä asioita, joiden ei enää oleteta olevan vain julkisen sektorin tai markkinoiden vastuulla. Esimerkiksi yksittäisten ihmisten ideasta lähteneet urbaanit tempaukset ravintolapäivästä katukirpputoreihin ovat yleistyneet.

Edustuksellisen demokratian toimintamalleja ja rakenteita pitää merkittävästi uudistaa, jotta kansalaisten

luottamus politiikkaan paranisi. Päätöksenteon taustoja tulee avata enemmän ja osallistumisen mahdollisuuksia sekä vaikuttavuutta päätöksentekoon pitää lisätä. Kansalaisten suoraa toimintaa on tarve ymmärtää entistä syvemmin. Monessa tapauksessa toiminnasta on yhteiskunnalle hyötyä, mutta se voi johtaa myös hallitsemattomaan kehitykseen. Julkisen vallan rooli ja sen suhde kansalaisyhteiskuntaan vaatiikin perusteellista uudelleen pohdintaa.

Kansalaiset mukaan päättämään julkisten varojen käytöstä

Osallistuva budjetointi on demokraattinen prosessi, jossa yhteisön jäsenet pääsevät suoraan vaikuttamaan siihen miten osa yhteisön budjetista käytetään. Osallistuvaan budjetointiin kuuluu läheisesti avoin keskustelu, budjetin avoimuus ja sen ymmärrettävä esittäminen. Osallistuvaa budjetointia on käytetty laajimmin Latinalaisessa Amerikassa. Suomessa se on herättänyt kiinnostusta vasta viime aikoina. Sitran Uusi demokratia -foorumissa toteutettiin vuonna 2011 kokeilu, jossa 115 000 euron suuruisen hankevalitusrahan käytöstä päätettiin osallistavasti. Syksyllä 2012 Helsingin kaupunginkirjaston käyttäjät osallistuivat tulevan keskustakirjaston kehittämiseen päättämällä 100 000 euron pilottihankkeista. Vuosille 2013–2016 vahvistetun pormestariohjelman mukaisesti myös Tampereen kaupunki kehittää kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia toteuttamalla alueellisia osallistuvan budjetoinnin kokeiluja.

Askel kerrallaan isoihin muutoksiin

Isot systeemiset muutokset ovat usein vaikeita toteuttaa. Ne onnistuvat todennäköisimmin silloin, kun muutosta edistetään askel kerrallaan ja tekemällä oppien, eikä yritetä suunnitella ja toteuttaa yhtä jättimäistä reformia. Vähittäin etenevä eli evolutiivinen muutos on hallittu ja siinä myös sen vastustajilla on aikaa sopeutua uuteen.

Evolutiivisen muutoksen lähtökohtana on ymmärrys toimintaympäristöstä ja sen muutoksista. Muutoksen kannalta keskeisiä edelläkävijöitä kutsutaan mukaan ”muutosareenalle”, jossa he voivat turvallisesti ja ohjatusti muodostaa yhteisen vision sekä polkuja siihen pääsemiseksi. Kehitettyjä ratkaisuja testataan ja niistä voidaan oppia pienillä konkreettisilla kokeiluilla. Toimivimmat ratkaisut voivat yleistyä, kun kaikki mukana olevat sitoutuvat niiden kehittämiseen, levittämiseen ja toimeenpanoon

Periaatteista kohti käytäntöä

Tässä työpaperissa on esitetty kuusi periaatetta kestävän hyvinvoinnin yhteiskunnalle:

- 1 **Hyvinvointiin** tartutaan kokonaisvaltaisesti
- 2 **Maapallon** kantokykyyn sopeudutaan
- 3 **Yksilöille ja yhteisöille** vaikutusmahdollisuuksia
- 4 **Talous** uudistavaksi ja yhteisölliseksi
- 5 **Osaamista** monimutkaiseen maailmaan
- 6 **Hallinto** osallistavaksi ja uudistumiskykyiseksi

Nämä kuusi periaatetta kuvastavat kehittyneissä länsimaissa erityisesti tarvittavia ajattelu- ja toimintatapojen muutoksia. Niiden toteuttaminen lisää yhteiskunnan **resilienssiä** eli kykyä hyödyntää yllättäviä muutoksia uuden oppimisen ja

vahvistumisen lähteenä, mikä voidaan nähdä muita periaatteita läpileikkaavana tavoitteena **7**.

Periaatteita on toteutettava määrätietoisesti kaikilla yhteiskuntalohkoilla. Alla havainnollistamme, miten kestävää hyvinvointia voidaan esitetyjä periaatteita noudattaen edistää kolmella yhteiskunnan osa-alueella: työelämä, kulutustottumukset ja elämäntavat sekä sosiaali- ja terveystoimet. Tekstin lomassa olevat numerot viittaavat periaatteeseen, johon asiakohta liittyy.

Valmiiden ratkaisujen tarjoamista tärkeämpää on kyky sisäistää esitetyjä periaatteita ja soveltaa niitä käytäntöön. Näiden kolmen sovellusalueen avulla haluammekin kannustaa lukijaa pohtimaan, miten kestävän hyvinvoinnin periaatteita voisi parhaiten soveltaa kunkin omalla toiminta-alueella.

Työelämä kestävän hyvinvoinnin lähteeksi

Työn, toimeentulon ja hyvinvoinnin suhde ymmärretään uudella tavalla

Talouden rakenteisiin ja totuttuihin toimintatapoihin kohdistuu paineita kaikkialla kehittyneissä länsimaissa ⁴. Kyse on perustavanlaatuisesta murroksesta, johon sopeutuminen muuttaa myös työelämää. Teollista tuotantoa siirtyy halvempiin maihin, ja keskiluokan työtä korvautuu automaatiolla ja digitalisaatiolla. Tulevaisuuden talous ei välttämättä luo työpaikkoja entisessä määrin.

Perinteinen materialistinen työelämän malli natisee liitoksissaan. Teemme töitä hankkiaksemme rahaa, jonka sitten kulutamme itse kukin haluamallamme tavalla. Henkisten hyvinvointitarpeiden korostuessa työn merkitys ja itsensä toteuttamisen tarve nousevat pinnalle. Tämä nostaa työn itsessään – siitä saatavan korvauksen ohella – keskeiseksi yksilön hyvinvoinnin lähteeksi ¹.

Arvot vaikuttavat yhä enemmän siihen, millaista työtä haluamme tehdä. Yhä useampi meistä alkaa miettiä työelämän valintoja esimerkiksi ympäristön näkökulmasta. Energiatohkeat toimistot ja ympäristöystävällisyyden huomioiminen työtavoissa, kuten työmatkailussa, ovat organisaatioille erottautumistekijä kilpailussa parhaista työntekijöistä ².

Yhteiskunnan näkökulmasta työ on merkittävä lähde veroille, joilla hyvinvointivaltion palvelut rahoitetaan. Työn kansantaloudellinen rooli on kuitenkin ymmärrettävä laajemmin. Työnteon ja muun merkityksellisen tekemisen mahdollistaminen on nähtävä jo itsessään hyvinvointia lisäävänä ja yhteiskunnan sosiaalista ja inhimillistä pääomaa uudistavana investointina ⁴. Innostuneet työntekijät ovat aikaansaavempia, mikä korostuu etenkin asiantuntijatyössä.

Kun työstä tulee yhä keskeisempi osa ihmisen hyvinvointia, on merkityksellisen tekemisen jakauduttava yhteiskunnassa paljon nykyistä tasaisemmin³.

Työelämä tunnistamaan monta tapaa ansaita tuloja

Nykyisestä, tarkkaan säännellystä työelämästä siirrytään kohti työn tekemisen laajempaa kirjoa. Tämä näkyy niin työyhteisö-, työsuhde- kuin järjestelmätasolla.

Kansainvälinen kilpailu siirtyy yksilö- ja tehtävätasolle. Siksi laajoista sopimuksista siirrytään työpaikkakohtaiseen sopimiseen ja yksilöllisiin ratkaisuihin työajasta, palkasta ja työn järjestelystä^{3,7}. Ne lisäävät työntekijän vapautta, mutta edistävät työajan ja vapaa-ajan sekoittumista, mikä voi heikentää yksilön elämäntilannetta¹.

Työyhteisöjä murtaa työn jakautuminen paloihin, joita hankitaan joustavasti organisaation ulkopuolelta⁷. Työpaikka- ja ammattikuntalähtöisten yhteisöjen tilalle muodostuu uudenlaisia verkostoja. Tulevaisuuden työyhteisöt ovat yhä useammin eri alojen ammattilaisista koostuvia itsensä työllistäjien verkostoja, jotka tekevät töitä samantyyppisten asioiden parissa, yhteisin tavoittein ja toisiaan tukien³. Sekä työnantajat että työmarkkinatoimijat sopeutuvat työelämän muuttuviin konteksteihin, samalla kun työntekijät pohtivat sitä, missä yhteisöissä he ylipäätään haluavat olla jäsenenä³.

Työn ja toimeentulon turvaa ei enää ylläpidetä vanhoilla rakenteilla. Palkansaajan ja yrittäjän raja hälvenee, epätyyppillisistä työsuhhteista tulee tyyppillisiä ja itsensä työllistämisen tapoja on useita. Rakenteet ja pelisäännöt, jotka on luotu palkansaajayhteiskunnan tarpeisiin ja työntekijän turvaksi, menettävät merkityksensä. Ihmisten luottamus työmarkkinajärjestelmää kohtaan rapautuu, jos sääntöjä ei uudisteta huomioimaan sitä kasvavaa joukkoa, joka ansaitsee tulonsa ei-perinteisin keinoin⁶.

Työmarkkina- ja toimeentulojärjestelmän tulee tunnistaa, että työllisyys-, opiskelu- ja työttömyysjaksot eivät tapahdu ihmisen elämässä enää vain peräkkäin, ne voivat tapahtua myös rinnakkain. Sen on myös tasoitettava kullua työelämän sisä- ja ulkopuolella olevien välillä tekemällä kannattavaksi työn tekemisen monipuoliset muodot.

Työelämän jäykät rakenteet ja käytännöt sekä kasvava moniulotteisuus edellyttävät uudenlaista johtamista, jossa uusia käytäntöjä kehitetään yhteistoiminnallisesti ja kokeilevasti⁶. Kokeilevassa kehittämisessä jäykkyyksiä voidaan purkaa hyviä käytäntöjä tunnistamalla, kokeilemalla ja leivittämällä⁷.

Työelämätaidot korostuvat kaikenikäisillä

Uudessa työelämässä suunnistaminen edellyttää elinikäistä oppimista⁵, verkostojen hyödyntämistä³ sekä entistä parempia elämäntaitoja¹. Mitä nopeammin teknologia kehittyy, sitä vaikeampi koulutusohjelmien tai työnantajaorganisaatioiden on pysyä perässä, minkälaisia

Flexicurity ja Mobication tuovat joustoja tanskalaiseen työelämään

Työmarkkinoiden liikkuvuus on Tanskassa Euroopan parhaimmista. Syyksi on usein nostettu "flexicurity", malli jossa työntekijän palkkaaminen ja irtisanomisen on yritykselle helppoa, ja irtisanotulle puolestaan on tarjolla runsas työttömyysturva ja hyvät työvoimapalvelut. Mallin mahdollistaa toimiva yhteistyö työmarkkinaosapuolten kesken. Talouskriisin myötä mallia on Tanskassa muokattu entistä paremmaksi: työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaamisen rinnalle on nostettu liikkuvuuden ja koulutuksen suhde. "Mobication"-mallissa työelämän turvan muodostavat työntekijän jatkuva kouluttautuminen sekä valmius liikkua työn perässä sinne, missä työtä on. Täydennys- ja uudelleen koulutusmahdollisuus tulee olla kaikilla työntekijöillä, työuran kaikissa vaiheissa.

taitoja työelämässä tarvitaan. Ja mitä ennakoimattomamaksi työelämä muuttuu, sitä suurempaa valmiutta yksilöltä itseltään vaaditaan liikkua työn perässä, opetella uusia taitoja tai kokonaan uusi ammatti^{5,7}.

Oppimistaidot nousevat tällöin keskeiseksi. Koulutus kehittyy varmojen totuuksien opettelusta tiedon soveltamisen ja ongelmanratkaisutaitojen suuntaan⁵. Tämä auttaa tunnistamaan ja tukemaan erilaisia lahjakkuuksia⁵. Koulutuksen eri vaiheissa valmistetaan ihmistä entistä paremmin sietämään muuttuvaa maailmaa ja työelämän epävarmuutta⁷.

Toimeentulojärjestelmän tulee kannustaa elinikäiseen oppimiseen sisältämällä kannusteen kouluttautua uuteen ammattiin myös työuran myöhemmissä vaiheissa, jos vanhalle osaamiselle ei enää löydy kysyntää⁵. Oman ammattitaidon ylläpitämisen ja täydentämisen tulee toisaalta olla taloudellisesti mahdollista ja kannustavaa myös niille, joiden toimeentulo koostuu useista eri lähteistä.

Kun yksi elämänkaari jatkossa sisältää yhä useampia, erityyppisiä työsuhhteita ja monia ammatteja, valmiudet tarttua uusiin mahdollisuuksiin korostuvat⁷. Todistettavissa olevat taidot osin korvaavat tiedot, kun pelkkä tutkinto ei riitä työelämän kiristyvässä kilpailussa. Tämä tekee työelämästä toisaalta tasa-arvoisempaa: koulutuksen rinnalla tunnustetaan monenlaiset työssä oppimisen muodot⁵.

Työyhteisöissä fokus siirtyy hierarkisesta johtamisesta itsenäisiin tiimeihin, ja ulkoisesta mittaamisesta sisäisiin motivaatiotekijöihin⁶. Tämä antaa yksittäiselle työntekijälle suuremman vapauden organisoida itse oman työnsä, mutta myös suuremman vastuun työn tuloksista¹. Kokeilevassa kehittämisessä työntekijäkin muuttuu organisaation alamaiseksi työntekijäksi³.

Kulutustottumukset ja elämäntavat edistämään kestäväää hyvinvointia

Tietoisuutta ja taitoja kulttuurinmuutoksen tekemiseksi

Läntisten yhteiskuntien vauraus ja materiaallinen hyvinvointi ovat pääsääntöisesti kasvaneet koko Toisen maailmansodan jälkeisen ajan. Tästä huolimatta erityisesti viime vuosikymmeninä hyvinvointiongelmien ei ole vähentyneet¹. Myös globaalit ympäristöongelmat ja luonnonvarojen kestävä käyttö osoittavat, että kulutustottumuksiemme ja elämäntapojemme on muututtava radikaalisti, jotta voimme elää hyvinvoivina maapallon kantokyvyn asettamissa rajoissa².

Vallitseva kulutuskulttuuri kannustaa ihmisiä tekemään hetkellistä tyydytystä tuovia valintoja, jotka ovat kuitenkin pitkällä aikavälillä haitallisia yksilön fyysisen tai henkisen hyvinvoinnin sekä yhteiskunnan ja ympäristön kestävyyskannalta. Kestävien valintojen tekeminen on yksittäiselle kuluttajalle vaikeaa vaihtoehtojen runsauden, ristiriitaisen tiedon, monelta suunnalta tulevien houkutusien ja tavaroiden monimutkaisten tuotantoprosessien vuoksi.

Muutos kohti kestäväää yhteiskuntaa riippuu viime kädessä kulttuurisidonnaisten ajattelumallien, arvojen ja normien uudistumisesta. Yksittäiset ihmiset voivat helpommin muuttaa elämäntapojaan, päättäjät tehdä kestävyttä tukevaa politiikkaa ja yritykset myydä hyvinvointia lisääviä tuotteita, jos yhteiskunnan kulttuuri tukee niitä.

Kestävämmän kulutus- ja elämäntapakulttuurin synnyttäminen on kiireellinen tehtävä ja välttämätön yksilöiden ja yhteisöjen resilienssin parantamiseksi⁷. Siihen tarvittavaa oppimista on mahdollista nopeuttaa. Itsetuntemuksen kehittäminen voi edistää kestäviä elämäntapoja, jos yksilöllä on realistinen käsitys omista tarpeistaan ja prioriteeteistaan¹. Laaja-alaiset tiedot auttavat ymmärtämään paremmin päivittäisten valintojemme seurauksia⁵. Paitsi yksilöllisiä valintoja, kulttuurinmuutos edellyttää myös yhteisöllistä oppimista, jossa ihmisillä on mahdollisuus jakaa arvojaan ja maailmankuviaan⁵.

One Planet Living -konsepti auttaa elämään maapallon kantokyvyn rajoissa

One Planet Living on verkosto, jonka tavoitteena on auttaa yksittäisiä ihmisiä ja organisaatioita siirtymään elämään maapallon kantokyvyn asettamissa rajoissa. One Planet Livingin verkkosivu esittelee kestävä elämän kymmenen periaatetta ja tarjoaa niin kuluttajille kuin yrityksillekin konkreettisia työkaluja, joiden avulla nämä voivat muokata toimintaansa entistä kestävämmäksi. Sivustolla voi esimerkiksi arvioida oman hiilijalanjälkensä suuruuden ja saada sen perusteella räätälöidyn suunnitelman päästöjen pienentämiseksi. Verkostoon on liittynyt jo satoja organisaatioita ympäri maailmaa. One Planet Living -konseptia sovelletaan nyt ensimmäistä kertaa Suomessa asuinalueiden suunnittelussa Jyväskylässä ja Vantaalla Sitran koordinoimassa hankkeessa.

Yhteiskunnan rakenteet mahdollistamaan kestävät elämäntavat

Pelkkä tieto jonkin toimintatavan haitallisuudesta harvoin saa yksilöä muuttamaan käyttäytymistään. Myöskään seurauksilla pelottelu ei toimi. Oleellista on ymmärtää yksilön toiminnan motiiveja ja kannustimia¹ sekä luoda yhteiskunnalliset olosuhteet, jotka kannustavat kestäviin elämäntapoihin ja poistavat sen esteitä^{4,6}.

Kestävien elämäntapojen edistämisessä ihmisten vertaisyhteisöillä on suuri merkitys. Ihmiset haluavat yleensä toimia samalla tavalla kuin muut heidän kaltaisensa ihmiset vahvistaakseen paikkansa ryhmässä³. Yksittäisen ihmisen kestävä valinnat voivat saada myös muissa aikoina innostusta muuttamaan käyttäytymistään. Siksi edelläkävijöiden

utopistiseltakin vaikuttavia kestäviä elämäntapoja kannattaa tukea^{3,5,6}.

Hyvinvointia lisäävien valintojen on oltava houkuttelevia ja helposti saatavilla¹. Kattava pyörätieverkosto ja toimiva julkinen liikenne, työpaikan tarjoamat liikuntasetelit, terveellisen ruuan asettaminen näyttävästi esille kaupassa tai kodinkoneiden energiankulutukseen liittyvät valmiit oletusasetukset ovat esimerkkejä siitä, kuinka yhteiskunta ja sen erilaiset rakenteet ohjaavat ihmisten jokapäiväisiä valintoja.

Yhteiskunnan rakenteet ja poliittiset päätökset vaikuttavat merkittävästi siihen, minkälaisia valintoja ihmiset tekevät arjessaan⁶. Lainsäädännöllä voidaan tehokkaasti vaikuttaa ihmisten käyttäytymiseen, kuten kotitalousjätteen kierrättämiseen velvoittaminen ja tupakointikiellot eri paikoissa ovat osoittaneet. Myös verotuksen painopistettä siirtämällä ja taloudellisin kannustein voidaan ohjata muutosta kohti kestäviä elämäntapoja. Esimerkiksi ekologisella verouudistuksella ja epäterveellisten elintarvikkeiden korkealla verotuksella voidaan nostaa ympäristölle ja terveydelle haitallisten tuotteiden hintoja ja ohjata kuluttajat tekemään kestävämpiä valintoja^{2,4}.

Kestävien elämäntapojen edistäminen on yrityksille merkittävä liiketoimintamahdollisuus⁴. Oman terveyden seuraamisen mahdollistavat sähköiset sovellukset tai asunon energiatehokkuutta parantavien remonttien myyminen kuluttajille ovat esimerkkejä kestäviä elämäntapoja tukevista tuotteista ja palveluista. Älykkäät energia- ja liikennejärjestelmät voidaan rakentaa kestäviä kulutus- ja elämäntapoja tukeviksi. Samoin yksilöllisten tarpeiden huomioiminen tuotteiden ja palvelujen kehittämisessä voivat lisätä sekä yksilöiden hyvinvointia että resurssitehokkuutta^{1,2}.

Peloton kirittää uuden talouden tekijöitä

Peloton on strategia, joka kirittää kuluttajamarkkinoilla toimivia yrityksiä tekemään resurssiniukkuudesta ja ilmastonmuutoksesta itselleen kilpailuedun. Se auttaa yrityksiä kehittämään uutta liiketoimintaa kestäviä elämäntapoja edistäväillä tuotteilla ja palveluilla. Pelotomaan kuuluu yritysten kanssa järjestettäviä työpajoja sekä Smart Retro -kiihdytysohjelma start-upeille ja vakiintuneemmille yrityksille. Strategian avulla on syntynyt kymmeniä uusia yrityksiä, tuotteita ja palveluita. Pelottomasta vastaa ajatushautomo Demos Helsinki.

Jakamistalouden parhaat käytännöt hyödynnettävä

Yhä useammat ihmiset haluavat omistamisen sijaan mahdollisuuden käyttää tavaraa silloin, kun sille oikeasti on tarvetta. Jakamistaloudessa ihmiset lainaavat, vaihtavat, vuokraavat, kierrättävät ja tuottavat tavaroita, ideoita ja taitoja keskenään. Siinä resurssit ovat jatkuvasti tehokkaassa käytössä ja uusia tavaroita tarvitsee tuottaa entistä vähemmän². Näin luonnonvarojen ja energian kulutusta voidaan vähentää ilman, että ihmiset joutuvat laskemaan elintasoaan¹. Jakamistalous myös vahvistaa siirtymää teollisesta tuotannosta palveluyhteiskuntaan.⁴

Jakamistalous toimii usein Internetin kautta ihmisten vapaamuotoisissa verkostoissa, tuoden yhteen toisilleen entuudestaan tuntemattomia ihmisiä. Se voi siis vahvistaa yhteiskunnan luottamusympäristöä, tukea yhteisöllistä elämäntapaa ja siten parantaa yksilön henkistä hyvinvointia ja resilienssiä kriisitilanteissa^{1,3,7}.

Jakamistalouteen liittyvän toiminnan koordinoiminen ja skaalaaminen tarjoaa liiketoimintamahdollisuuksia. Jakamistalouden osuus talouden koko volyymistä on vielä pieni, mutta sen merkityksen kasvusta kertoo se, että Airbnb:n ja Uberin kaltaiset yritykset ovat jo miljardien arvoisia.⁴

Jakamistaloudessa on paljon mahdollisuuksia talouden, ympäristön ja yhteisöjen kestävyuden edistämiseksi^{1,2,3,4}. Niiden toteutuminen riippuu kuitenkin siitä, miten toiminta nivoutuu muuhun yhteiskuntaan. Monissa maissa jakamistalouden leviämiseen vaikuttavat muun muassa erilaiset verotukseen, rahankeräykseen, työntekijöiden oikeuksiin, tekijänoikeuksiin, liikenteeseen, tiloihin, rakentamiseen ja asumiseen liittyvät säädökset.

Osa säädöksistä on jäykkiä ja vanhentuneita, mutta osa suojaaa kansalaisia jakamistalouteen mahdollisesti liittyviltä hallitsemattomilta tai kielteisiltä vaikutuksilta. Lisäksi monet vanhat toimijat puolustavat etujaan, joita jakamistalous heidän mielestään uhkaa.

Jakamistaloudella on potentiaalisia etuja ja sen kasvu on niin todennäköistä, ettei julkisen sektorin kannata jäädä kehityksessä sivustakatsojaksi⁶. Päätöksentekijöiden tulisi-kin ennakkoluulottomasti arvioida jakamistalouden eri toimintamallien hyötyjä ja haittoja sekä rohkeasti selkeyttää yhteiskunnan ohjausta ja luoda mahdollistavia ympäristöjä jakamistalouden parhaiden käytäntöjen levittämiseksi ja mahdollisten kielteisten vaikutusten rajaamiseksi⁴.

Kestävä hyvinvointi edellyttää kokonaisvaltaisia sosiaali- ja terveyspalveluja

Hyvinvointia kokonaisvaltaisesti ja ennakoiden

Sosiaali- ja terveyspalveluiden tarjoaminen on muodostunut hyvinvointivaltioiden keskeiseksi keinoksi huolehtia ihmisten hyvinvoinnista. Niillä on pyritty etenkin aineellisen hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden vajeiden täyttämiseen sekä poistamaan jo syntyneitä sosiaalisia ongelmia. Suurten ikäluokkien ikääntymisen myötä kasvavat palvelutarpeet sekä hyvinvointipalvelujen heikko tuotavuus uhkaavat tehdä nykyisen kaltaiset reaktiiviset ja tuotantokeskeiset palvelujärjestelmät hyvin kalliiksi⁴.

Jos tavoitteena on elää terveempänä ja onnellisempänä pidempään, tarvitsemme käännettä ongelmien ratkaisemisesta niiden ennaltaehkäisyyn ja hyvinvoinnin tuottamiseen. Hyvinvointipalveluja ei tule nähdä vain hyvinvointivaltion väistämättömänä kuluna, vaan yhteiskunnan pitkäjänteisenä investointina⁴. Tätä näkökulmasta erityisen tärkeää on panostaa lasten ja nuorten hyvinvointiin.

Käsityksemme hyvinvoinnin lähteistä ja tarpeista on murruksessa. Ihmisten terveys on suurimmalta osin perimän ja elintapojen yhteisvaikutusta, ei terveyspalveluiden. Ihmisten henkiseen hyvinvointiin ja ihmissuhteisiin liittyvien tarpeiden suhteellinen merkitys on kasvanut elämän monimutkaistuesssa ja lähiyhteisöjen heikentyessä. Esimerkiksi osallisuuden ja elämänhallinnan tarpeet korostuvat¹. Myös luontoympäristön ja luonnontuotteiden terveys- ja hyvinvointivaikutukset kiinnostavat yhä enemmän².

Sosiaali- ja terveyspalvelut tulee nähdä entistä laajemmin hyvinvointipalveluina, jotka ottavat huomioon niin perimän kuin elämäntavat, fyysisen ja henkisen hyvinvoinnin sekä ihmisen suhteen ympäristöönsä¹. Tältä pohjalta rakentuvat palvelut tulevat näyttämään hyvin erilaisilta verrattuna nykyhetkeen. Kyse ei ole vain palvelujärjestelmän uudistamisesta, vaan muutos edellyttää nykyistä rakentavampaa dialogia uusista ja vaihtoehtoisistakin

Virtuaaliklinikka mahdollistaa paikasta ja ajasta riippumattoman asioiden hoidon

Virtuaaliklinikka on sähköisen asioinnin kanava, joka nopeuttaa terveysoireiden arviointia ja ohjaa oikeanlaiseen palveluun. Virtuaaliklinikka tarjoaa luotettavaa terveystietoa ja helppokäyttöisiä työkaluja terveyden ylläpitoon. Sen kautta ihminen voi ohjatusti tehdä terveydestään alustavan arvion, jossa hyödynnetään itse kerättyjä terveystietoja sekä potilastietojärjestelmän tietoja. Sitran ja yhteistyökumppaneiden kehittämässä mallissa ihminen osallistuu tasavertaisena oman terveytensä edistämiseen ja suunnitteluun.

tavoista edistää terveyttä ja hyvinvointia. Tarvitsemme myös perusteellista keskustelua siitä, millaista sosiaalista arvoa hyvinvointijärjestelmämme pitäisi tuottaa⁴.

Palvelut tukemaan omaehtoista ja yhteisöllistä toimintaa

Kehittyvien tietojärjestelmien ja terveysteknologian, kuten älypuhelinsovellusten ja genomikartoitusten arkipäiväistymisen myötä yhä suurempi osa terveystiedosta tulee kaikkein saataville. Rutiininomainen voidaan ja myös halutaan hoitaa itse³. Asiakkaista tulee toimijoita, joiden hyvinvointitarpeet haastavat totut asiantuntijusroolit⁵. Esimerkiksi tulevaisuuden lääkäri toimii yhä useammin konsulttina, joka auttaa ihmisiä henkilökohtaisten terveysjärjestelmien rakentamisessa ja kehittämisessä.

Tulevaisuuden sosiaalipalveluissa pyritään niin ikään lisäämään yksilön omatoimista kykyä huolehtia hyvinvoinnistaan, mutta palveluissa korostuu elämänhallinnan haasteiden voittamista tukevien yhteisöjen rakentaminen¹. Samalla läheis- ja vertaisverkostojen rooli korostuu.

Hyvinvointipalveluja on kehitettävä myös siitä näkökulmasta, millaista lisäarvoa ne tuottavat ja kannustavatko ne omaehtoiseen toimintaan vai passivoivatko ne entisestään³.

Tämä teknologian, asiakkuuden ja yhteisöllisyyden murros vie kohti monipuolisempaa ratkaisumallien ja palveluiden verkostoa. Ihmiset rakentavat omia hyvinvointisysteemejään, joihin kuuluu laaja kirjo aktiviteetteja, resursseja, toimijoita sekä palveluita. Nämä henkilökohtaiset hyvinvointisysteemit auttavat ihmisiä edistämään omaa ja läheistensä hyvinvointia kokonaisuutena sekä toimimaan entistä tasavertaisemmin alan ammattilaisten kanssa³. Ammattilaisilta tämä edellyttää entistä parempaa kykyä huomioida ja kohdata erilaiset asiakkuudet⁵. Muuttuvien palvelutarpeiden ympärille rakentuu myös uusia liiketoimintaekosysteemejä⁴.

Henkilökohtaiset hyvinvointisysteemit joustavat erilaisiin tarpeisiin, mikä lisää ihmisten kykyä sopeutua muuttuviin elämäntilanteisiin⁷. Samalla moniulotteisen tiedon hallinta, elämäntilanteiden ja ympäristötekniikan merkitys hyvinvoinnin mahdollistajana kasvaa⁵. Tämä asettaa haasteita koulutusjärjestelmälle, sähköiselle tunnistautumiselle ja tietosuojalle sekä tietojärjestelmien ja hyvinvointisovellusten helppokäyttöisyydelle⁵. Lähiverkostojen ja tietotekniikan hyödyntäminen vähentävät asiakkaan tarvetta liikkua palvelujen perässä, mikä lisää sekä hyvinvointia että resurssitehokkuutta².

Osoptimoinnista yksilöllisiin ratkaisuihin ja uudistaviin rakenteisiin

Sosiaali- ja terveyspalveluja on pitkään kehitetty omina kokonaisuuksinaan. Myös toimeentulon ja työelämän järjestelmät ovat siiloutuneet: Yksilö on pääsääntöisesti joko töissä tai sosiaaliturvan parissa ja työelämässä mukana olemisen vaikuttaa terveyspalvelujen saatavuuteen. Sosiaali- ja terveysjärjestelmää leimaa osoptimointi, kun kukin rahoittaja pyrkii optimoimaan toimintaa omasta näkökulmasta, eikä kenelläkään ole kokonaisvastuuta rahoituksesta, palvelun laadusta ja tuloksista.

Asiakas on perinteisesti nähty hyvinvointipalvelujen kohteena, jonka on tyytyminen siihen tietoon ja palveluun mitä saa. Tasa-arvoisuuden palvelujen saatavuudessa on pyritty tuottamalla massaräätälöityjä ratkaisuja selkein demografin perusteiden rajatuille ryhmille. Ikärakenteeltaan nopeasti muuttuvassa yhteiskunnassa kronologinen ikä kertoo kuitenkin yhä huonommin yksilön toimintakyvystä ja palvelujen tarpeesta. Myös lapset ja nuoret sekä monet erityisryhmät ovat palvelutarpeiltaan yhä heterogeenisempia.

Tulevaisuuden hyvinvointipalvelut on toteutettava asiakaslähtöisemmin, yksilöllisemmin ja kansalaisten valinnanmahdollisuuksia lisäten³. Palvelujen räätälöinti ennaltaehkäisee ongelmia ja kohdentaa palvelut tarkoituksenmukaisesti, jolloin siitä saatava pitkän jätteen hyöty

ylittää sen kustannukset⁴. Yksilöllisten tarpeiden huomiointi on erityisen tärkeää silloin, kun yksilö kärsii elämäntilanteen ongelmista¹. Yksi tapa lisätä palvelujen sekä yksilöllisyyttä että tasavertaisuutta on kiinnittää rahoitus palveluntuottajan sijaan asiakkaaseen⁴. Tämä lisää palveluntuottajien kiinnostusta asiakkaan tarpeita kohtaan ja kansalaisten valinnanmahdollisuutta palvelujen käyttäjänä¹. Toinen tapa on tehdä yksilöstä omaa terveyttään ja hyvinvointiaan koskevan tiedon omistaja³.

Sosiaali- ja terveydenhuollon kustannukset keskittyvät varsin pienelle osalle väestöstä, joista valtaosa on kummankin sektorin asiakkaita. Palvelujen tuottamisen kustannustehokkuus⁴ ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistäminen¹ edellyttävät uudistusta, joka integroi sosiaali- ja terveyspalveluja, mutta ei rajaudu niihin⁶. Erilaisten palvelutarpeiden huomiointi tarvitaan erityisesti asiakasta lähellä olevissa arjen käytännöissä. Sen mahdollistaminen voi kuitenkin edellyttää moniammatillista yhteiskehittelyä, hallinnollisia ja tietorekistereiden rajoja ylittävää yhteistyötä sekä järjestelmätason uudistuksia⁶.

Hyvinvointipalvelujen järjestämisessä on lisäksi päättävä irti tuotanto- ja järjestelmäkeseisistä kehittämisestä ja siirryttävä kohti kokeilevaa palvelujen kehittämistä⁶, johon myös pienillä toimijoilla ja start up -yrityksillä on hyvä mahdollisuus osallistua. Tämä edellyttää järjestelmien avoimia rajapintoja, asiakkaan ja tuottajien välisen vuoropuhelun lisäämistä, laajoja kansainvälisiä verkostoja hyvien toimintamallien tunnistamiseksi sekä valmiutta entistä rohkeammin levittää kokeilujen ja verkostojen kautta oivallettuja hyviä toimintamalleja.

Palvelutori välittää kokonaisvaltaisia palveluja yksilöllisiin tarpeisiin

Palvelutori lisää ikääntyvien vaikutusvaltaa omaan elämäänsä. Se muodostuu iäkkäiden ihmisten sekä heidän omaistensa päivittäisestä ohjaus- ja neuvontapalvelusta, joka auttaa löytämään tarvittavat sosiaali- ja terveyspalvelut sekä hyvinvointiratkaisut. Alun perin Tampereen kaupungin kehittämältä palvelutorilta löytyvät niin julkisen, yksityisen kuin kolmannen palvelut. Näistä asiakas voi valita sopivat joko itse tai hoidosta vastaavan henkilön avulla. Palvelutarjonta tähtää itsenäiseen ja mielekkääseen elämään ratkaisukeskeisesti ja asiakasta kuunnellen.

Miten työ jatkuu?

KESTÄVÄN HYVINVOINNIN YHTEISKUNTAA rakentavien periaatteiden laadinta käynnistettiin Sitrassa jatkuvana prosessina. Ensimmäinen raportti kestävän hyvinvoinnin periaatteista julkaistiin keväällä 2013¹.

Käsissä oleva työpaperi tiivistää tämän hetkisen ymmärrykseemme aiheesta ja se on tarkoitettu ennen kaikkea yhteiskunnallisen keskustelun herätteeksi. Siitä saamamme palautteen pohjalta pyrkimyksemme on vuonna 2015 julkaista kestävän hyvinvoinnin yhteiskuntaa kuvaavan raporttimme versio 2.0.

Tuolloin emme rajaudu kestävän hyvinvoinnin sisältöön, vaan pohdimme myös niitä mekanismeja, joiden

kautta yhteiskunnat uusiutuvat. Pyrimme myös ymmärtämään mitkä ovat yhteiskunnan eri toimijoiden, kuten julkisen sektorin, yritysten ja kansalaisyhteiskunnan mahdollisuudet edistää muutosta kohti kestävän hyvinvoinnin yhteiskuntaa. Samalla tarkastelemme Suomen ja muiden kehittyneiden länsimaiden roolia globaaleissa pyrkimyksissä kohti kestävää hyvinvointia.

Yhteiskunnallisen keskustelun alustaksi julkaisemme vuoden 2015 alussa sivustoltamme (sitra.fi) myös aiheita käsittelevän vuorovaikutteisen verkkajulkaisun. Julkaisemme tarpeen mukaan myös uusia kestävän hyvinvoinnin sovel-lusalueita. Vuonna 2015 paneudumme mm. koulutukseen.

1 Hämäläinen, T. 2013. Kohti kestävää hyvinvointia. Uuden sosioekonomisen yhteiskuntamallin rakennuspuita. Versio 1.0. Lokakuu 2013. Sitra.